

**OZOD SHARAFIDDINOVNING “ZULFIYA OPA, SIZNI
SOG‘INDIM” MAQOLASI TAHLILI**

Abduraxmonova Sarvinoz Toshboy qizi

O‘zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada Ozod Sharafiddinovning “Zulfiya opa, sizni sog‘indim” nomli xotira-esse janridagi asari janr xususiyatlari, badiiy uslub, tarixiy-kontekstual qatlam hamda adabiy-estetik mezonlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot markaziga “sog‘inch” konsepti qo‘yilib, u shaxsiy kechinmadan ma’naviy yetishmovchilik ramzigacha bo‘lgan keng ma’nolar tizimida izohlanadi. Maqolada Zulfiya siymosining uch qirrada (ayol, shoira, davr timsoli) ochilishi, muallifning axloqiy pozitsiyasi, fakt va tuyg‘u uyg‘unligi hamda essening o‘zbek essechiligidagi metodologik ahamiyati asoslab beriladi.*

Kalit so‘zlar: *Ozod Sharafiddinov, Zulfiya, xotira-esse, sog‘inch, xotira poetikasi, tarixiy kontekst, axloqiy pozitsiya, adabiy tanqid, shaxsiyat fenomeni, ma’naviy uyg‘onish.*

Ozod Sharafiddinov o‘zbek adabiyotshunosligida adabiy tanqid, esse va xotira janrlarini badiiy-estetik jihatdan yuksak darajaga ko‘targan ijodkorlardan biridir. Uning “Zulfiya opa, sizni sog‘indim” nomli maqolasi (xotira-esse) shoir, jamoat arbobi va ma’naviyat fidoyisi Zulfiya siymosiga bag‘ishlangan samimiy badiiy-falsafiy mushohadadir. Asarda muallif shoiraning insoniy qiyofasi, ijodiy jasorati, ayollik sha’ni va davr bilan murakkab munosabatlarini “xotira” hamda “sog‘inch” badiiy kategoriyalari orqali teran talqin qiladi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, mazkur esse shaxsiy xotira doirasidan chiqib, millat xotirasi, tarixiy ong va ma’naviy qadriyatlar masalasiga ulanadi. Shu bois asarni ilmiy-tahliliy yondashuvda ko‘rib chiqish nafaqat Zulfiya obrazini qayta anglash, balki mustaqillik arafasi va undan keyingi ma’naviy uyg‘onish ruhini

badiiy tafakkurda kuzatish imkonini beradi.

Ozod Sharafiddinovning “Zulfiya opa, sizni sog‘indim” nomli asari mohiyatan xotira-esse xarakteriga ega bo‘lib, u oddiy esdalik yoki shaxsiy yodnoma darajasida qolmaydi. Muallif esse janrini shaxsiy xotira doirasidan chiqarib, uni ijtimoiy-falsafiy tafakkur maydoniga olib kiradi. Bunda shaxs xotirasi millat xotirasiga ulanadi: muallifning sog‘inchi faqat bir insonni eslash emas, balki bir avlodning yo‘qotilgan ma’naviy tayanchlarini qayta izlash, qadriyatlar uzilishiga munosabat bildirish shaklida namoyon bo‘ladi. Sharafiddinovning uslubida sub’ektiv kechinma ilmiy tahlilga zid kelmaydi, aksincha, uni boyitadi: fakt va tuyg‘u, tarix va xotira bir butun badiiy tizim sifatida ishlaydi. Shu jihatdan esse muallifning shaxsiy munosabati orqali o‘quvchini ham ma’naviy mushohadaga yetaklaydi.

Asarda mustaqillik arafasi va istiqloldan keyingi ma’naviy uyg‘onish davrining ruhiy nafasi sezilib turadi. Sovet mafkurasi hukmron bo‘lgan yillarda ko‘plab ijodkorlar, xususan, Zulfiya siymosi ham turlicha talqinlarga duch kelgan: ayrim hollarda u ideologik qoliplar ichida “rasmiy shoir” sifatida ko‘rsatilgan, ayrim qarashlarda esa ijodkor shaxsga biryoqlama baho berilgan. Sharafiddinov esa Zulfiya obrazini ana shu mafkuraviy yondashuvlardan xalos etib, uni avvalo inson sifatida, keyin ijodkor sifatida qayta kashf etishga urinadi. Shu tariqa esse o‘zbek ziyolilarining o‘z-o‘zini anglash jarayonidagi muhim bosqichni aks ettiradi: tarixiy adolatni tiklash, shaxsiyatga hurmat bilan qarash, o‘tganlarni haqqoniy baholash masalalari bu matnda badiiy-falsafiy mazmunda ifodalanadi.

Sharafiddinov Zulfiya siymosini bir nechta qirralarda ochadi va uni faqat ideallashtirish yo‘lidan bormaydi. Zulfiya avvalo ayol sifatida talqin etiladi: matonatli, sadoqatli, og‘ir sinovlarga bardosh bergan, o‘z sha’ni va qadrini yo‘qotmagan shaxs sifatida ko‘rsatiladi. Hayot sinovlari, umr yo‘ldoshining vafoti kabi og‘ir holatlar fonida ham u o‘zligini sindirmagan, farzandlarini o‘zi voyaga yetkazgan, turmushning og‘ir yukini ko‘tara olgan ayol timsolida gavdalanadi. Bu holat muallif uchun shunchaki biografik fakt emas, balki ayollik sha’ni, ma’naviy sobitlik va vafodorlikka daxldor axloqiy mezon sifatida baholanadi. Zulfiya shu

orqali o'zbek ayolining kuchi, sabri va qadriyatga sadoqatini ifodalovchi obrazga aylanadi.

Zulfiya siymosi shoira sifatida ham yuksak qadrlanadi. Sharafiddinov uning ijodini tuyg'uni xalqona, sodda va sof ohangda ifodalash qobiliyati bilan bog'laydi. Shoiraning so'zi samimiyligi, hayotiyliigi va ruhiy ta'sirchanligi bilan ajralib turadi. Muallif nazarida Zulfiya she'riyatida nafaqat hissiyot, balki ma'naviy pozitsiya ham mavjud: davrning bosimi, ijtimoiy muhitning murakkabligi ichida ham insoniylikni yo'qotmaslik, qalb pokligini saqlash g'oyasi seziladi. Shu sabab Zulfiya ijodi Sharafiddinov talqinida "rasmiylik"dan ham, "soddalik"dan ham yuqori turuvchi ma'naviy hodisa sifatida ko'rinadi.

Asarda Zulfiya davr timsoli sifatida ham o'rganiladi. Muallif uning hayoti va ruhiy olamida zamon ziddiyatlari aks etganini ko'rsatadi: shoira o'z davrining sinovlarini tanasida ham, qalbida ham ko'targan inson sifatida talqin qilinadi. Bu talqin Zulfiya shaxsiyatini oddiy biografik doiradan chiqaradi: u faqat alohida shaxs emas, balki o'z zamonining ma'naviy-tarixiy belgilarini o'zida jamlagan timsolga aylanadi. Sharafiddinovning yondashuvi shu jihatdan muhimki, u shaxsni davrdan ajratmaydi, lekin davrning "qurboni" sifatida ham ko'rsatmaydi; aksincha, Zulfiya ana o'sha davr ichida ma'naviy tayanch bo'la olgan shaxs sifatida yoritiladi.

Esse markazidagi eng asosiy tushuncha — sog'inchdir. Sog'inch bu yerda oddiy shaxsiy kechinma bo'lib qolmaydi, u ma'naviy yetishmovchilik, yo'qotilgan qadriyatlar va uzilgan ruhiy rishtalarning ramziga aylanadi. Muallif Zulfiya opaga bo'lgan sog'inch orqali o'quvchini ham yo'qotilgan ma'naviy tayanchlar, unutilayotgan insoniy fazilatlar, tarixiy xotiraga befarqlik kabi masalalar haqida o'ylashga undaydi. Sog'inch — o'tgan bilan bugunning o'rtasidagi ko'prik sifatida ishlaydi: u xotira orqali bugunning ma'naviy holatini baholash imkonini beradi. Shu bois esse mazmunan ham, ruhiy ta'sir kuchi jihatidan ham faqat "eslash" emas, balki "anglash" matniga aylanadi.

Maqolada xotira poetikasi kuchli seziladi: lirik chekinishlar, ichki monolog ohangi, ramziy tasvirlar matnni badiiy jihatdan boyitadi. Sharafiddinovning tili sodda, ammo chuqur: u murakkab falsafiy g'oyalarni oddiy jumlar bilan

ifodalashga erishadi. Metaforik ifodalar, samimiy murojaat shakllari, og‘zaki nutqqa yaqin sintaksis essening ta’sirchanligini oshiradi. Ayniqsa “opa” shaklidagi murojaat masofa qisqartiradi: muallif o‘quvchini ham o‘z xotirasiga sherik qiladi, suhbat ohangi paydo bo‘ladi va matn rasmiy tahlildan ko‘ra qalbgga yaqinroq kechinmaga aylanadi.

Sharafiddinov uchun adabiy tanqid — faqat baho berish yoki ijodni tekshirish emas, balki axloqiy mas’uliyatdir. Zulfiya haqida yozar ekan, u tanqidchining insoniy pozitsiyasini namoyon qiladi: shoirani himoya qiladi, biroq ko‘r-ko‘rona emas; adolat mezoniga tayangan holda, shaxsiyatga hurmat bilan yondashadi. Muallif Zulfiya siymosini haddan ziyod ideal qiyofaga ko‘tarmaydi, balki uning tirik, murakkab, insoniyligini ko‘rsatadi. Shu narsa esseni ishontiradi: o‘quvchi Zulfiya obrazini “afsona” sifatida emas, real hayot sinovlaridan o‘tgan ma’naviy kuch timsoli sifatida qabul qiladi. Muallifning “Bugungi istiqlol kunlarida ularning ijodlari yangi qirralari bilan namoyon bo‘lmoqda... Shu porloq yulduzlar ichida siz ham oldingi qatorlardasiz, Zulfiya opa”, mazmunidagi fikri ham aynan shuni tasdiqlaydi: Zulfiya ijodi istiqlol davrida qayta baholanayotgan, yangicha ma’naviy qimmat kasb etayotgan merosdir.

Umuman, “Zulfiya opa, sizni sog‘indim” essesi o‘zbek essechiligida ilmiylik va badiiylikni uyg‘unlashtirgan, shaxs–davr–xotira uchligini yagona konseptual tizimda talqin etgan muhim matn sifatida qadrlanadi. U nafaqat Zulfiya siymosini anglashga, balki o‘quvchini ma’naviy xotira, tarixiy mas’uliyat, shaxsiyatga hurmat kabi qadriyatlar haqida teranroq o‘ylashga undaydi. Shu ma’noda asar bugungi yosh avlod uchun ham adabiy saboq, ham ma’naviy tarbiya manbai sifatida ahamiyatlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Sharafiddinov, O.** *Sizni sog'indim, Zulfiya opa* (2002). Elektron manba.
2. **Sharafiddinov, O.** *Ijodni anglash baxti*. — Toshkent: **Sharq**, 2004. — 640 b.
3. **Sharafiddinov, O.** *Tanlangan asarlar*. — Toshkent: **Sharq**, 2019. — 576 b. — ISBN 978-9943-26-956-9.
4. **Zulfiya.** *Tanlangan asarlar* (3 jildda). — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1983–1986.
5. **Qayumov, L.** *Shoira Zulfiya*. — Toshkent: O'zadabiynashr, 1965.
6. **Ibrohimov, M.** *Quyoshli she'riyat ijodkori*. — Toshkent, 1986.
7. **Mirvaliev, S.** *O'zbek adiblari*. — Toshkent: **Yozuvchi**, 2000.
8. **Musurmonova, F.** *Zulfiyaning hayoti va ijodidagi o'ziga xoslik*. — (ilmiy maqola). CyberLeninka, 2022.
9. **Ibodullayeva, M.** *“Ijodni anglash baxti” (O. Sharafiddinov) asari talqini haqida* (ilmiy maqola). — inlibrary.uz, 2025